

Jüri-Ruut Kangur

„Ühe rahva lugu“

See teos on valminud XII noorte laulupeoks ja mul on heameel, et saame ühes koos tuttavaks minu loominguga ja teha selle loo kaudu muusikalise rännaku läbi Eesti ajaloo. Võtame selle põneva retke koos ette!

„Ühe rahva lugu“ räägib eestlastest, Euroopa ühest vanimast paiksest rahvast, kes siin Läänemere kaldal elanud juba üle 10 000 aasta. Teos on omamoodi sümfooniline poeem, meie ajaloo jutustus, kus kokkuvõtvalt on muusikasse kirjutatud meie rahva rahulikumad ajad ning ärevad ja traagilised sõdade perioodid. Teose lõpus jõuame tänasesse päeva, keeruliste aegade ni Euroopas ja lugu jätab küsimused õhku, jääb mure tuleviku pärast. Kogu lugu läbib mitmel korral leitmotiiv, nõ. lootuse teema, milles on loodustlähedust, veidi kargustki, aga ka kirge ja igatsust, võttes justkui kokku meie rahva visaduse ja lootuse jõu, pidades siin maal vastu aastatuhandeid kõikide raskete olude kiuste. Muusikas olen kasutanud ka enda oratooriumi „Eesti lauliku lugu“ katkendeid (sh. ka see lootuse teema) ja muid muusikalisi vihjeid. Teos koosneb 6 sisulisest lõigust, mis on omavahel seotud leitmotiivide kaudu ja mis meie pika ajaloo üheks seovad.

Kuna tegemist on programmilise teosega, siis muusikalise kujunduse, interpretatsiooni ja tehniliste nõuannete kõrval seletan lahti peamiselt just sisulist tausta, mida loos ühes või teises kohas on mõeldud. Palun kindlasti teoses panna tähele erinevaid rõhke, tenuto`sid, staccatosid, mis annavad vastavates kohtades olulise karakteri ja tunnetuse ning neid siin ei hakka üle kordama, mis on noodis kirjas, siis palun neid maksimaalselt jälgida.

Algus ja nr. 1 (kuni takt 18): meie ajaloo algus, rahulikud ajad, tasapisi seati siin sisse ja hakati tööle.

Lugu algab patriootliku sissejuhatusena, mille aktiivset teemat (trompetid, klarnetid) kohtab loos ka hiljem, kui on kätte jõudnud otsustavamad momendid meie ajaloos. Teose algul mõtleme end 10 000 aasta taha, kui siia saabunud inimesed jääja lõppedes siia pidama. Hoogne teema võib tähendada siin nt. purunevat, taganevat jääd ja siia saabunuid, kes jäävad imetlema seda maad, selle looduse ilu, muusikas on algul teravamad vältused ja rõhud, veerandnootide liikumine on kindla sammumise tunnetusega. Algusosas tuleb jälgida erinevate pillirühmade dünaamilisi nüansse, et teemat kandvad pillid välja kostaks ja saatefaktuur mõnevõrra vaiksem püsiks. 5.taktis algavas viiulite meloodilises osas on lihtust, pisut ka kirge ja kauni maa imetlust. Tasapisi tempo aeglustub ja jõutakse nr. 1 algavas lüürilisse teemasse (soolotšello, oboe, metsasarv), milles on meie loodustlähedust, lõputuid metsi ja põlde, kus asuti kündma. 11. taktis on muusikaline vihje tromboonilt ja flöödilt: see „Kodu“ teema ehk „Meil aiaäärne tänavas“ rahvaviis ilmub teoses ka hiljem ja on siin nagu kodutunne, et see maa on meie kodu. Läbi lüürilise meloodika kulgeb muusika 16. taktis esimest korda kõlavasse leitmotiivi (siin võib saatefaktuuris flöödi-ja klarnetikäikudes välja tuua passaažide kõrgemaid noote), mis muistse vabadusaja justkui kokku võtab ja ärevate aegade, sadadesse aastatesse ulatava orjaperioodi eel jääb lootusrikkana tulevikku vaatama, kuid tam-tami tremolo koos crescendo`ga löikab selle vabaduse läbi, algavad ristisõjad ja muistne vabadusvõitlus.

Nr. 2 Muistne vabadusvõitlus ja järgnevad sõjad, sajandid orjapõlve:

18. takti tami-tami tremolo peaks kasvab võimsasse fortissimosse ja 4. löögil kõlab sforzato suure pauguna ja seejärel algab Allegro tempo. 18.takti 4. löögi ja järgmise takti eellöögi vahele jääb väike seisatus või koma, mis annab aega ümberhäälestamiseks kiirele tempole, rahulikust ajast saab sõja aeg. Tempo on aktiivne, marsitempo lähedane. Muusika on algul kandiline, nurgeline ja võitluslik,

tähtsal kohal on teravus ja rõhud ning noodivältused on pigem lühemad kui venitatud, v.a. mõned legatokaartega märgitud kohad. 21. taktist algavates rahvaliku alatooniga motiivides on ka terake huumorit, kui mõtleme praegu, et kuidas ja mis vahenditega muistsed eestlased neis sõdades võitlesid. Tahumatu raskus ja rahvalikkus kuuluvad siin tunnetuse juurde. Väga selgelt annavad faktuuris kaalu löökpillid, kus on nt. soolotrummi sõjakas ja kohati katkendilik marsilik rütm, timpanite, taldrikute, tam-tami ja suure trummi teravad ja valjud „sõjapaugud“. Taktides 31-34 võib vastandada teemades trompetite teravat motiivi vihjena meist tugevamatale raudrüüdes sakslastele, puupillide poolt kõlava teema immitatsioonile, mis on veidi pehmem ja esindab siin meie poolt, eestlaste vastuhakusoovi okupantidele oma tollastes võimalustes. Selle lõigu olulised kulminatsioonid on 27. ja 37. takti teravalt lõikavad pms. vask- ja löökpillide võitluslikud motiivid ning kogu osa kulmineerub 43.-44. takti laiendu-sega, juhatades meid nr. 3 algavasse patriootlikku ärkamisaega viivasse muusikalisse materjali.

Nr. 3 Esimene rahvuslik ärkamise aeg ja nr. 4 iseseisva riigi loomine ja Eesti Vabariik 1918-1940:

See osa algab taas trompeti energilise signatuuriga, mis kõlas ka loo alguses ja oma otsustavuses annab märku, et nüüd on aeg orjaaeg selja taha jätta ja ärgata, tõsta au sisse eesti keel ja meel, see maa. Taktides 51-70 on kasutatud pms. minu oratooriumi „Eesti lauliku lugu“ muusikalist materjali ja 51.-57. taktis on vihje meie esimesele ärkamisaja poeedile Kristjan Jaak Petersonile: mu oratooriumis kõlasid selle muusika all tema sõnad (F.Tuglase muganduses): „Kas siis selle rahva keel tuleleegina ei või tõusta, valgustada, soojendada, kosta ilma piirideni...“ See avab selle muusikalise lõigu tausta, kaugeleaatava lootuse, patriootliku ja jõulise iseloomu. Siin on kirge, emotsiooni, otsustavust ja nii sündis ka Eesti riik. Taktid 51-52 (Pesante) on eriti rõhutatult, põlemisega ja teatava kannatusegagi, kui mõelda K.J.Petersoni traagilisele saatusele. Taktides 53-57 on oluline viiulite teema täiskõla, vaskpillide vaiksem saatefaktuur ning flöötide ja klarnetite passaažide kõrgete tippnootide väljatoomine, lisaks löökpillide värvid. Taktid 58-67 on kogu teose kõige pehmem ja läbipaistvam osa, lihtsalt ilu ja head ajad, meie oma riik ja selle ülesehitamine. Siin on oluline pigem vaiksem dünaamika ja kergus, seotud noodid, lüürilised värvid ja täpne intonatsioon. Kindlasti tuleb osavalt välja tuua 64. takti „Kodu“ motiiv, mis 65. taktiks on jõudnud järsku vaibuda, et anda taas ruumi flöötide ja oboe helgele teemale. Taktis 68 taasilmuv as leitmotiiv on endiselt lootust, võib-olla ka mõtlikkust ja rahu, aga samas on sünged ajad saabumas ning teemas on ka mingi nukrus. Siin tuleb lisaks 1.viuli teemale välja tuua ka vastulause takt hiljem trompetitelt. 71.taktis saabub kõhedust ja ärevust tekitav vaikus ning sealt kasvab kiiresti crescendo koos kiirendusega uude muusikalisse ossa. II maailmasõja ja okupatsiooni-õuduse saabumisele vihjab selgelt 71.-72. takti bassiliin vene rahvaviisi teemaga.

NB! Noodiviga siin lõigus, taktis 64 peab 1.klarnetil olema nii 2. kui 4. löögil si-bekarr, mitte si-bemoll!

Nr. 5 ja 6, sõda ja okupatsioon, väga karmid ajad:

Nr. 5 on justkui valus plahvatus, sest seda mis juhtus nõukogude okupatsiooni ja sõja ajal meie rahvaga, mäletame igavesti; see hävitamine ei ole andestatav. Muusikas on viha, masendust, sõjavõitlust, palju ärevust, kõlade ja soolorühmade pidevat vahetumist, rahutust. Nii tuleks jälgida dünaamikamärke ja rohkem lasta esiplaanil kõlada juhtteemadel, 73.-74. taktis 1., 2. viiul, trompetid, oboe ja piccoloflööti versus tromboonide jõuline helirida üles ja alla, 75.-77. takti puupillide motiiv vahetub hetkeks 78. taktis 1.viuli teemaks ja järgmises taktis jätkavad juba klarnetid ja vioolad. Selle lõigu tempo on väga kiire ja kohati 2 peale tunnetusega. Kogu selle masendava aja valu on lõigu kulminatsioonis 87.-90. taktis, läbi tihedate akordide ja sõjaka rütmi kumab kannatus ja plahvatav karje: „Miks te hävitate meie rahva?“. Dünaamika on siin kõigil nii vali kui võimalik (eriti trompetid ja

löökpillid), raske ja jõuline. 90. takti rõhulised noodid tuleb väga teravalt välja tuua ja 92.-93. taktis tuleb selgelt välja tuua kolm nn. teemagruppi ehk puupillide jooksev-põgenev muusika, tromboonide poolt „Kalinka“ kui vene okupandi motiiv ja samal ajal metsasarvedel originaalist veidi muudetud saksa okupandi teema („Deutschland, Deutschland über alles...“). Selle muusikalise lõigu 2. pool algab taktist 95 ja siin on vihjed järgnenud 50-aastasele nõukogude okupatsiooniperioodile, selle idiootsusele ja totruselegi, kus nt. 99.-100. takti irvitavalt kõlavale vene rahvaviisi teemale (tromboonid) vastandub taas „Kodu“ teema (flöödid), mida võib tõlgendada tollase kunsti iseloomustusena „sisult sotsialistlik, vormilt rahvuslik“, aga Kodu-teema on siin ka järele lehvitamine paljudele siit lahkunud eestlastele, kes pidid oma kodu jätma. Teose alguse patriootlik teema kõlab trompeti ja flöödi poolt, seekord aga pigem pioneerifanfaari võtmes, võttes oma naiivsuses masendava ja totrusi täis aja groteskselt kokku. Aeglustust võib alustada juba 104. taktis, et klarnetid ja flöödid saaks oma kiired noodid tehniliselt piisavalt rahulikult välja mängida.

Nr. 7 Laulev revolutsioon ja uus ärkamise aeg, iseseisvuse taastamine:

Siin juhatab leitmotiiv ja selle arendus meid uude ärkamise aega, laulvasse revolutsiooni ja iseseisvuse taastamise, on kirge, õhinat ja fanatismi, 1980-ndate lõpp, 1990-ndad, positiivne aeg. Muusikas on oluline lisaks peateema esitajatele tuua välja puupillide kiired passaažid ja metsasarve intensiivsed vastulaused (108.-109. takt) ning keelpillide soololõigus (111.-114. takt) läbi tiheduse ja liikuvuse kirm ja hoog, millega me oma riigi 25 aastat tagasi taastasime. Edasi kulgeb muusika 115. taktist 4 taktiga, (siin olulised dünaamilised paisutused, energiline liikumine, 8-ndiknootide seotud tihedus) kogu loo kulminatsiooni 119. taktis, nagu Eesti kiire areng ja tõus viis meid tipu poole ja hakkas juba päris hästi minema nii 8-9 aastat tagasi. Pärast seda pole siin enam paremaks läinud ja nii on muusikas külmi-natsioonile järgnev pigem saabuvate probleemide nentimine, paigaltammumine, ka mured ja hirmud.

Nr. 8 Tänapäev ja hoog raueb, ohud ja mured ja mis siis saab???

Meie tänapäeva virvarris on palju killustatust ja segadust. Ka teoses vahelduvad muusikalised mõtted kiiresti: Euroopa hümni tsitaat (Beethoven „Ood rõõmule“), Saksa hümni vihje ning taas puupillides „Kodu“ teema poole kiiremini (122. takt) annab aimu praegustest segastest aegadest, eestlased asuvad elama mujal ja taas jääb nagu „Kodu“ ripakile ja kiire on, Euroopa Liidu bürokraatia ja riigi visioonitus ajavad pehmelt öeldes närvi, vihjed jätavad tõlgendamisruumi. Taktis 123 on õõnes vaikus ja võõrad teemad imbuvad muusikasse (oboe ja bassklarneti araabiapärane teema paralleelselt aafrikapärase bongorütmedega), algul vaikselt ja pärast kurjakuulutatult valjemalt. See on autori poolt muusikasse kirjutatud aus hirm, et mis meist saab ja kas keegi kaitseb ka eestlaste huve. Kas jääme rahvana ellu, kui hiilivalt siseneb võõras kultuur ja mentaliteet, taktis 128 jääbki küsimus õhku ja siin võib teha muusikas ka väikese tsesuuri ja peatuse enne lõpucodat, mis algab nr. 9. Selles osas on taas mitmeid momente ja mõtteid, kahtlusi tuleviku osas. Kõlab taas lootuse teema, sest nagu öeldakse „lootus sureb viimasena“... Seejärel 131.-132. taktis on toodud sisse Ernesaksa „Mu isamaa on minu arm“ teema, et kui palju on isamaalisust ja isamaa-armastust praeguses ajas. Patriotismi ja otsustavust võiks ka praegusel ajal olla ning mitte seda taunitavaks muuta, nagu kipub olema (133. takti trompetid, metsasarved teemaga, klarnetid, oboed sama motiivina „targutamas“). Kas saame ise otsustada ja olla endiselt vabad? 134.-135. taktis justkui jõuame küsimusteni „Mis meist saab siin kontrollide kontrollide ajal ja mujalt saabuvate jamade sees? Kas 10 000 aastat kestnud eesti rahvas jääb püsima ja kui kauaks?“. Trombooni katkendlik järsku lõppev „Kodu“ motiiv ei ole optimistlik, pigem loobuv. Tege-likult jääbki kõik õhku, jääb ka mure ja vastust ei ole, lugu lõppeb lihtsalt ära. Selline on meie rahva 10 000-aastane ajalugu ja need emotsioonid läbi minu kui selle loo helilooja tunnete ja mõtete.

Selle loo tausta avamine ja ka ajaloo tutvustamine on noortele hariv ja pilti avardav, et seda lugu mõista. Laulupeo õppeprotsessis täiendan jooksvalt, kuidas dünaamilist tasakaalu balansserida, tehniliselt teatud kohti sooritada, koosmängu täpsust tagada jne. Soovin palju jõudu selle loo õppimisel. Varasemate laulupidude kogemuse pealt saan öelda, et noored saavad selle loo nooditekstiga kindlasti hakkama. Üheskoos hakkame koos seda teost looma ja jutustama ning läbi ühise loomise ja musitseerimise toome nii palju, kui võimalik, kuulajani ka selle loo sisu ja tausta.

Infoks algajamatele mängijatele:

Algajamad flöödi-ja klarnetimängijad võiks pigem mängida 2. partiid, mis on vähem tehniline ja kiiremaid virtuoslikke käike (16-ndiknoodid vms.) võib vajadusel lihtsustada, mängides vaid iga löögi esimese noodikõrguse lühikese noodina ja jättes kiired noodid mängimata.

Algajad trompetimängijad võivad ka pigem mängida 2. partiid või mängida kõrgemad noodid oktav alla.

Algajamad viuli-ja tšellomängijad võivad kasutada vastavaid lihtsustatud partiisid.

Suur löökpillikoosseis on siin orkestreeritud laulupeo ühendorkestri esitajaskonda arvestades ja kui kohtadel on orkestris löökpillimängijaid vähem, tuleks eelistada timpanite, soolotrummi ja taldrikute partiid (kes võib mängida ka tam-tami noote).

Keelpilliorkestritele on lisapartiina ka klaverisaade puhkpilliteemadega, mis võimaldab harjutusprotsessis klaverimängija koosseisu lisades saada parema ülevaate loost ning esitada seda lugu ka keelpillikoosseisuga.

Alt-, tenor-ja baritonsaksofonide, bassklarneti ja eufooniumi partii on nn. *optional* partiid, mida võib kasutada, kui teil on orkestris nende pillide mängijaid, aga nende puudumisel kõlab lugu ikka, sest mainitud partiides on peamiselt sümfooniaorkestri koosseisu põhipillide muusika dubleerimine.

Laulupeo kodulehel on ka direktsioonpartiina sopransaksofon, mida võib kasutada oboe asendusena

<http://2017.laulupidu.ee/wp-content/uploads/2016/04/yhe-rahva-lugu-partii-Sopr-sax-in-B.pdf>